

31 i 2

l. IV.

ZORA

GLASILO KATOLIŠKO-
NARODNEGA DIJAŠTVA

LETNIK XV. - ŠT. 1.

ZORA IZHAJA VSAK MESEC 20 EGA TER
STANE CELOLETNA NAROČNINA K 4.—,
:: ZA DIJAKE K 2.— ::

KATOLIŠKA TISKARNA V LJUBLJANI

Vsebina:

	Stran
Na dan!	1
Sestanek slovenskih katoliško narodnih abiturientov v Velikovcu (F. J.)	6
Nekaj o ameriškem šolstvu. (John B.)	9
Agrarno vprašanje — kako nastalo, kako ga rešiti. (Ing. J. Rataj.) (Dalje.)	12
O namenu in pomenu organizacije	14
Doneski k poglavju o narodnem radikalizmu	16

Visokošolsko dijaštvo:

„Narodno delo“? — Zagrebško visokošolsko dijaštvo. — Hrvaški akademiki na Dunaju. — Vseučiliški štrajk na Ruskem. — Živinozdravniška visoka šola. — Nekoliko statistike. — Poljsko katoliško akademično društvo?	18—20
--	-------

Srednješolsko dijaštvo:

Deželni šolski svet. — Donesek k srednješolskemu stanovanjskemu vprašanju. — Iz Ljubljane	20 - 21
---	---------

Glasnik:

Slovenska dijaška zveza. — Pododbor za Belokranjsko	21—22
---	-------

Listek:

Naš koledarček. — „Mentor“	22
----------------------------	----

Ženski glasnik:

Žensko vprašanje. — Dekliška organizacija. — Iz Gorice	22—24
--	-------

Na platnicah:

Kakšna bo letos „Zora“? — Listnica uredništva. — Istrski hrvaški katol. visokošolci. — Češka katoliška inteligenca. — L. N. Tolstoj. — Novo poslopje rimske univerze „Sapienza“.
--

Slovenska dijaška zveza, Ljubljana, Franciškanske ulice. — Slovensko kat. akademično društvo „Danica“, Dunaj, VIII., Schönborngasse 9, IV., 24. — Slovensko katol. akademično
 ♦♦ društvo „Zarja“, Gradec, Leechgasse 30. ♦♦

Uredništvo „Zore“: Fr. Stelè, phil., Dunaj (Wien) XVIII.
 ♦♦ Schulgasse 30. III./19. ♦♦

Naročnina naj se blagovoli pošiljati potom čekov pošt. hran., ali pa po nakaznici na
 upravnništvo „Zore“, Ljubljana, pisarna Katoliške tiskarne.

Kakšna bo letos »Zora«? Gotovo vam je vsem to vprašanje na misli. Naj vam malo pojasnim. »Zora« se bo v marsikaterem oziru preuredila, kakor se zdi potrebno z ozirom na najrazličnejše želje naročnikov in bravcev. Naslov »Srednješolec« odpade, a samo naslov in nič več, ker se bo strnil »Srednješolec« z »Zoro« v en list in bo imela »Zora« na ta način 24 strani. Pri vsaki drugi številki, počenši s prvo, bo par strani odločenih »Ženskemu Vestniku«. Pri vsaki drugi »Zori«, počenši z drugo številko, pa bo prejšnjih osem srednješolčevih strani odločenih s a m o l e p o s l o v j u; ocena gradiva bo vedno pri tem leposlovnem oddelku. Nadaljna razporeditev je itak razvidna že iz prve številke.

Vse prijatelje in čitatelje pozivljam še enkrat k sodelovanju, če hočejo, da bo »Zora« taka kot si jo žele. Gospodične naj skrbé z dopisi in kratkimi primernimi sestavki za svoj »kotiček«, ki so si ga izprosile. Mladi pisatelji in pesniki naj skrbe zopet, da izpolnijo njim namenjenih osem strani. D o p i s n i k i n a j v e s t n e j e p o r o č a j o k a k o r d o s l e j, da bo »Zora« res mogla vsestransko zasledovati razvoj slovenskega in slovanskega dijaštva.

Širite »Zoro« pri vseh znancih in prijateljih! Podpirajte jo s svetom in dejansko; ne stojte izven njenega kroga in ne opazujte in kritizirajte samo, ampak osvojite si jo in skušajte z nami vred izobraževati na nji tiste oblike, ki si jih na nji želimo. »Zora« naj bo vaš prijatelj, vaš ponos, ne pa neki list, ki se itak ne vé kam ž njim, kakor se včasih izražajo nekateri »nad vse vzvišeni ljudje«, ki imajo sicer »Zoro«, a je nečitajo. Čim manj vam »Zora« ugaja, tem bolj je vaša stanovska dolžnost, da pri nji sodelujete in jo tako povzdignete. Sodelujte, čitajte in priporočajte!

Listnica uredništva. Gg. dopisnike o srednješolskih zadevah prosim, da redno poročajo. Opozarjam vse na novi naslov uredništva: Fr. Stelè, phil., Wien XVIII., Schulgasse 30, III./19. — Gradivo za 2. številko naj se dopošlje zadnji čas do 5. novembra.

Istrski hrvatski katol. visokošolci so ustanovili v letošnjih počitnicah ferijalno društvo »Dobriča«, čigar predsednik je iur. Stojan Brajša, tajnik pa iur. Ante Defar. Istočasno so ustanovili tudi istrski hrv. radikalni akademiki svoje ferijalno društvo »Istro« z zgolj narodnim programom. I. P—n.

Češka katoliška inteligenca. Na češkem letošnjem katoliškem shodu se je zasnova »Zveza češke katoliške inteligence«. Dne 31. avgusta je imela svoj občni zbor. Osnovali so si tri odseke: literarno-umetniški (predsednik iur. V. Bitnař), socialni (predsednik dr. Mazanec) in šolski (predsednik prof. Drapolik). Tednik »Novi Věk« postane glasilo češke katoliške inteligence.

L. N. Tolstoj je izbran za častnega člana St. petersburškega vsenčilišča. Minister prosvete je to potrdil.

Novo poslopje rimske univerze »Sapienza«. Rimsko vsenčilišče, slavna »Sapienza«, je dosedaj silno raztreseno po raznih mestnih delih. Sedaj so sklenili, da mu sezidajo novo poslopje, kjer se bo zместilo celo vsenčilišče razen medicinskih inštitutov. Načrt je napravil Guido Bacelli. Dozidano bo menda leta 1911.

st.

ZORA

GLASILO KATOLIŠKO-NARODNEGA DIJAŠTVA

1. ZVEZEK

Na dan!

Navada je, da se vselej ob začetku letnika izpregovori na tem mestu par besed kot nekako znamenje, v katerem nameravamo delovati v prihodnjem letu. Navada je tudi, da se te besede nanašajo na program, ali pa da so vsaj v prav ozki zvezi s programom. Torej nič novega, ampak nekaj občeznane, ki je pa vendar dobro, če se večkrat govori o tem. Zvest navadi svojih prednikov sem se tudi jaz odločil za par besed.

Nečem vam najprvo še posebej povdarjati, da obhaja »Zora« letos nekaj jubilej, svojo petnajstletnico. Ker želimo »Zori« še dolgo let, zato počakajmo z vsemi svečanimi besedami raje njene 25-letnice. Ne mislim vam tudi prav nič tu razlagati našega programa, ker sem prepričan, da ga ni danes nikogar več v naših vrstah, ki bi si ne bil popolnoma nã jasnem glede tega; saj se danes zahteva od vsakega, da je cel mož tu ali tam, polovičarjev pa, »nerg«, kakor pravi g. dr. Krek, niso nikjer veseli. Ker vem torej in sem prepričan, da govorim samo k odločnim možem, hočem se dotekniti samo nekaterih misli, ki so, kakor so v najožji zvezi s programom, tako tudi v najožji zvezi z našim dobrim ali slabim napredkom. Razgovora pa o vprašanjih, ki so za nas lahko usodnega pomena, se ne smemo nikoli izogibati.

Najprvo naše razmerje do dela in ovir, ki se stavijo našim stremiljenjem. Eden prvih pogojev našega dobrega pristaša je, da je nesebičen in brezobziren, kar se tiče nasprotstev. Postranska reč je, kakšen nazor imaš ti o tem, kako delajmo, glavno je, da si v dnó srca prepričan, da nam je potrebno delati. Vsak naj dela iz ljubezni do dela in tako, kakor misli, da je najboljši: tako bomo največ dosegli. Ne sme pa nas brigati to, kako eni ali drugi sodijo o našem delu; če sem to storil, kar sem zmož, po svojih močeh, sem storil svojo dolžnost, jaz sem zadovoljen sam pri sebi, in te notranje zadovoljnosti mi zasmeh celega sveta ne vzame. Vsak izmed nas naj si postavi neki določen cilj, seveda po svojih močeh; brezobzirno na sodbo drugih naj stremi k njemu kot svoji edini nalogi — tako bomo najlepše napredovali. Naša organizacija naj bo zveza dela in zaupanja v končno zmago; nad vsakim našim somišljenikom naj bedi kot Damoklejev meč zavest, da je njegovo delo neobhodno potrebno. Tako trdno

naj nas sklene ta zavest, da bo naša organizacija izgledala kot kaka skrivna zarota. Ako bomo vsi verovali v zmagojučo moč dela, nam bo ta vera neizcrpljiv zaklad neznanih uspehov, ker trdna vera dela čudeže.

Ko govorimo o našem razmerju do dela, je neizogibno, da bi se ne doteknili tudi vprašanja o našem razmerju do naše vere in cerkve, saj se s tema dvema srečavamo zopet in zopet v življenju, in ravno razmerje do teh dveh je tisto, kar dá našemu delu in stremljenju neko posebno barvo, ravno z ozirom na to razmerje se družimo ali ne družimo k skupnemu delu. Težko je pisati o tem vprašanju, a vendar lažje govoriti in pisati, kot pa delovati v tem smislu. In vedno se mi usiljuje misel: Če tudi zadenem pravo struno — ali bo pa tudi odziv tak, kot bi misel zaslužila, ali ne bomo preslabi; ali ne bomo morali zopet s sramom na licih, onemogli priznati: »Ptič, samoživ, prevelika je tvoja perot, presvetel očesa je tvojega žar, in premajhen, preslab, poskril se ti rod?« Seveda ako ne bomo verovali kot otroci, če ne bomo zaupali z vso ponižnostjo in ne ljubili z vso nesebičnostjo, nam ostanejo vsa čuda, vsi zakladi te vere na večno zakriti, ker bomo tako res »premajhen in preslab rod«.

Angleži so narod raznih kurioznosti in ekstremnih nagnjenj; to so pokazali tolikrat že v življenju posamezniki, cele družbe pa v svojih političnih in verskih programih, fantastičnih, neverjetnih in nevzdržljivih. Še več pa kot so teh čudaških nagnjenj udeleževali, so jih presanjali na potrpežljivem papirju. In tako sem čital enkrat pred leti tudi skrajno zanimiv roman: »Kako bi (v mojem slučaju) Kristus napravil?« Neka gotova družba, večinoma premožni, vplivni ljudje obeh spolov, si je postavila za nalogo, da bo pri vsem, kar bo namerjala v javnem in privatnem življenju, najprvo vprašala, kako bi v tem slučaju napravil Kristus, in bo potem tudi tako delovala. Roman se kaj zanimivo razpleta v popisovanju bojev te družbe z neznanskimi ovirami, ki so jih članj morali premagati, ako so hoteli res tako delovati. Roman je fantazija, ali v tem slučaju lepa in vzvišena in nič škode bi ne bilo, če bi začel vsak izmed nas tako živeti, kakor se tu popisuje. Naše življenje pa je resničnost — o tem smo vsi edini — in zato je moramo tudi resno uvaževati. Za nalogo smo si postavili, da ne damo ugasniti tiste luči, ki že toliko stoletij sveti naši domovini, luči krščanske prosvete, — to se pa ne dá doseči s frazami in praznim govorjenjem, ampak z resnim življenjem, ki naj bo prvo delo in prva naloga vsakega izmed nas. Kaj govorimo drugim o luči, če pa sami živimo in delamo, kot bi luči ne bilo? To čutiš v sebi, da je luč, in če čutiš in si ne moreš utajiti, zakaj je ne priznavaš s svojim življenjem? Mi smo napredovali, skoro bi rekel zmagali prvi naval, ki se je zavalil nad našo domovino, ali bomo sedaj zmage pijani počivali? Kolikor bolj zmagujemo, tem več moči nam preostaje, da jih porabimo v zboljšanje samega sebe. Najprvo trden pouk v verskih rečeh, potem pa praksa, da se ne bo reklo, da smo izvrstni v teoriji, v praksi pa sami Don Kišotje. Tako ne sme biti. »Besede vlečejo, izgledi mičejo!« Ob vsaki priliki pokažimo tudi v dejanju in življenju, kaj smo!

Vedno se povdarja pomen apologije, apologije namreč kot znanosti, a imamo še neko drugo apologijo katoličanstva, ki se je moramo resneje oprijeti in jo resneje študirati: apologijo življenja. Kakor je življenje naših nasprotnikov za nas apologija krščanske misli, ker nam dokazuje, da se človek brez vere, brez upanja, ki izvira iz otroške vernosti in nesebične ljubezni, ki posveti vsako naše delo, ne more vzdržati na moralni višini, ravnotako naj bo naše življenje za nasprotnike apologija krščanske misli, ker dokazuje ravno nasprotno. To je pa nemogoče, če smo sami brezbrizni, sami neodločni, če sami sicer verujemo in priznamo pomen vernosti, če pa ne zaupamo dosti trdno, ampak dvomimo in smo polni sebičnosti. »Kako bi Kristus napravil?« On je prinesel svetu vero in mu ustvaril podlago za resnično upanje; njegova ljubezen jih je že toliko osrečila, ker so se vdali njenemu blagodejnemu vplivu, in zakaj bi ji mi zapirali srca? Pokažimo z dejanjem in življenjem, da res vse to čutimo in smo o istem prepričani, kar vedno povdarjamo z jezikom. Ako bo naše življenje obramba krščanske misli, tudi uspehi ne bodo izostali.

Tu moram izpregovoriti tudi par besed o našem razmerju do duhovništva. Po nazorih, ki smo si jih izbrali za vodivne, kakor tudi po smeri našega kulturnega delovanja, je nujno, da smo si jasni pred vsem o tem vprašanju. Ker če nismo jasni o tem, da nam je treba delovati v soglasju z duhovništvom, naj se mu že očita, kar hoče, naše delo ni pravo, ker v življenju ne priznavamo tistega faktorja, ki je postavljen v to, da nas vodi pri našem delovanju za cerkev in tisto vero, ki je izročena edino cerkvi v varstvo. Kdor hoče delovati brez cerkve, ta ni naš. Kdor se ji noče pokoriti v vsem, kar zahteva od njega, tega ne moremo priznati za svojega pristaša. Lepe besede o našem razmerju do duhovništva in o koristi tega dobrega razmerja je napisal A. L. Szymański v svoji knjigi o Slovencih, zato svetujem vsakemu, da si jih še enkrat prečita v 11. in 12. številki »Zore« XIV. letnika, kjer sem jih navedel dobesedno. Danes vam pa hočem navesti važnejši izrek kot je ta, ono mesto namreč iz oporoke sv. Frančiška iz Assisija, kjer govori o svojem razmerju do duhovščine.¹⁾ »Pozneje pa mi je dodelil Gospod, in mi še vedno dodeljuje, tako veliko zaupanje do duhovščine, ki živi po načinu sv. rimske cerkve, da bi se jaz vedno k nji zatekal, celo če bi me preganjala, in to radi njenega posvečenja. In če bi bil moder kakor Salomon in bi bili okolu in okolu mene na župnijah samo nepomembni duhovniki, bi vendar ne propovedoval brez njihovega dovoljenja. In te in druge duhovnike bom spoštoval, ljubil in častil kakor svoje gospode in ne bom se hotel ozirati na njihove grehe, ker vidim v njih božjega Sina in so oni moji gospodje. To pa delam tako, ker ne vidim na ti zemlji nič drugega od Sina najvišjega Boga kakor njegovo najsv. Telo in njegovo najsv. Kri, ki

¹⁾ Glej J. Jörgensen: »Sv. Frančišek iz Assisija«, življenjepis, str. 181, 182.

ju duhovniki prejemajo in le oni drugim delé.« Tega načela bi se moral držati tudi vsak izmed nas. Kako boš deloval za blagor družine, če pa nočeš nič slišati o gospodarju. Ako si misliš: tak je in tak, zato ne bom poslušal njegovih navodil, zberi raje vse svoje reči in pojdi in molči: najbolje bo tako zate in druge.

Pri svojem delovanju se družba poslužuje raznih sredstev, s katerimi skuša doseči svoj namen, in posameznik kot del družbe mora tudi s temi vedno računati. Eno teh sredstev je tudi — in nič več ne more biti za nas — politika. Mi smo pristaši ene politične stranke zato, ker se njen program sklada z našimi nazori in ker se nam tukaj nudi prilika, da svoje nazore tudi v življenju izvedemo in delujemo za nje. Pristaši te stranke smo pa samo toliko časa in tako daleč, dokler se ona ne postavi v nasprotstvo do naše vere, ne prestopi mej, ki ji jih stavi vera ali pa tudi vodstvo cerkve kot oni faktor, ki ima nalogo urejevati naš napredek, da ne zaide na napačne poti.

Tu bi bilo tudi umestno izpregovoriti nekaj besed o našem razmerju do nasprotnikov. Naši nasprotniki naj nam bodo vedno istotoliko vredni uvaževanja kot mi sami, ker so ljudje kakor mi, z istimi dobrimi in slabimi nagnenji. To ni pravo ravnanje, če se enega kot nasprotnika precej peklu zapiše, drugega pa, ki je moj pristaš in morebiti samo govori za mojo misel, ali pa se je je oprijel iz sebičnih ozirov, tistega pa dvigujemo v nebo, čeprav je v resnici tisočkrat slabši kot oni. Vsak se lahko zmoti, in ako bo videl na naši strani radi svoje zmote samo sovraštvo do sebe, ga ne bomo pridobili, ampak ga s svojim obnašanjem le še bolj prikovali na njegovo zmoto. Tako smo sami dostikrat krivi padca drugih. Naše življenje in delovanje naj bo apologija naše misli, ne pa tista trdna stena od zemlje do neba, ki je nepremostljiva. Ljubeznjivi bodimo, a nikdar popustljivi, to nam bodi načelo v občevanju z nasprotniki. S tem pa ne mislim reči: Sedaj se pa hitro vsi razkropite, vzemi si vsak eno družbo nasprotnikov in se potopi v nji. Življenje nas je namreč naučilo, da smo toliko boljši, kolikor manj se bratimo z nasprotniki, zato ne iščimo nobenih nepotrebnih stikov z njimi.

Še na eno reč je treba predvsem opozoriti, na naše r a z m e r j e d o i z o b r a z b e namreč. Bati se moramo vedno, da ne zaostanemo v izobrazbi za nasprotniki in pa da ne postanemo enostranski. Vsaka disciplina je za človeka, ki se ž njo peča, enako vredna. Seveda se rado dogaja, da preziramo druge sebi tuje discipline; to je hud greh, ki se ga je treba zelo ogibati. Prvo naj nam bo, da se temeljito izobrazimo v svoji stroki, a poleg tega ne pozabljajmo nikdar, da to za današnjega izobraženca še ne zadostuje, treba si je pridobiti tudi neke splošne izobrazbe. Kako si to pridobiti, je seveda vsakega posameznika privatna reč, a danes je že toliko pripomočkov, da si človek lahko ceno in na lahek način pridobi potrebnih vednosti. Imeti pa je treba vedno odprte oči in vsaj malo dobre volje. Držimo se načela, da nikoli dosti ne vemo, da smo vedno in povsod le pouka potrebni, pa bo dobro. Stremimo le dalje, neumorno dalje k resnici,

ki je itak na svetu ne bomo dosegli, saj je ravno v tem stremljenju in v tem, da smo resnice vedno lačni, največji čar in sladkost življenja. Čim več spoznamo, tem več neodkritih kotov se nam pokaže, in naš duh kliče neprestano: »Le dalje, dalje!«

V zadnjih letih se je začelo vse zelo obračati k filozofiji, kot onemu delu znanosti, ki je edini zmožen, da poglobi našo vednost in jo združi v celoto. Vendar pa ne sledi iz tega, da moramo vsi kar čez noč postati filozofi in da so vsi tisti, ki niso filozofično izobraženi, inferiorni. Vsaka reč ima svoje meje. Kdor ima večje zmožnosti, več lahko obvlada, kdor ima manjše, manj. Najprvo študiramo za kruh, to nam je prva in edina skrb, dokler se te nismo iznebili. Ako nam pa kaj časa preostane, ga porabimo za druge reči. Iz tega že sledi, da se vsak ne more poglobiti v filozofijo, in danes se tudi še ne zahteva, da bi moral imeti medicinec ali živinozdravnik ali inženier in dr. kako globokejšo filozofično izobrazbo, Seveda, ako jo ima, je to njegovo dobro in toliko več zaleže v družbi. Razume pa se, da je za tistega, ki hoče javno in vplivajoče, vodivno nastopati, širša filozofična izobrazba zelo potrebna. Tudi nam filozofična izobrazba mnogo olajša študij. Vendar, ako nimaš časa, da bi sam obširno razmišljal o vsem mogočem, bodi le miren: Blagor tistim, ki niso videli, a le verujejo. Nič več se ne zahteva od tebe kot živa vera, in ako imaš to, in si ji otroško udan, si srečnejši v svoji otroški veri kot pa filozof, ki noč in dan razmišlja o postanku življenja, o njegovem cilju, o posmrtnosti itd. On je nemiren, ker se mu dan za dnem odpirajo novi svetovi polni uganjk in nazadnje se mora vendarle zopet zatekati po tolažbo k veri malih in neizobraženih, ki so srečni, ko izročajo vse v roke vsemogočni božji volji, moleč: »Zgodi se Tvoja volja!« Skrbimo najprvo, da bomo otroškoverni in vse drugo nam bo po naših močeh in naših dobrih volji privrženo.

Naj naglašam h koncu še enkrat one tri činitelje, ki so osnov vsemu našemu delovanju, pogoj našemu dobremu napredku.

Vera je tista točka izven zemlje, ki si jo je želel Arhimed in na katero oprt bi si bil upal premakniti zemljo iz njenih tečajev. On je ni imel, nam je dana in ker je nad vse zemeljsko vzvišena in bi je cel svet ne bil mogel dati, je moral priti na pomoč sam Bog. Vera je izven svetska. Vse stare in nove filozofije, razen krščanske, se opirajo samo na zemeljsko in naš razum. Naj so še tako logično izpeljane, vendar nikoli ne zadovolje, ker pride drug mislec in iz druge podlage zopet logično pravilno čisto nekaj nasprotnega izvede. Oprti na zemljo ne morejo spoznati bistva življenja in vsega kar je, tiste izven zemeljske podlage pa, ki jo je sam Bog svetu dal — katoliške vere — pa nočejo priznati, zato umirajo nazadnje v obupu nad svojo nemočjo. Vera naša je torej podlaga vsaki pravi življenjski filozofiji, vera naša je edina fiksna točka, ki se moremo nanjo opreti, in ta naša vera, ta filozofija, ki jo razumejo tudi vsi mali in neizobraženi, ta je naš prvi biser, ki, kdor ima tega, vseh drugih ne potrebuje. Ta naša vera je prva komponenta našega delovanja.

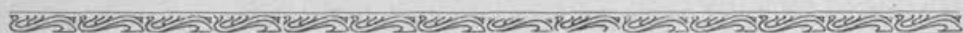
Druga je trdno zaupanje, ki sledi ravno iz otroške vernosti in je skozinskozi nanjo oprto. Zaupanje je tista moč, ki nas rešuje v vseh težavah. Trdna vera sicer gore prestavlja, kakor pravi pregovor, a zaupanje je tista moč, ki nas utrdi v vstrajanju, dokler niso vse zapreke odstranjene.

Po sreči hrepenimo noč in dan in vse naše stremljenje in delovanje se vrti okolu sreče. In tudi tu nas uči naša vera čednosti, ki nas osrečuje vedno in povsod, daje nam jo za spremljevalko, ki bo šla z nami tudi na oni svet, in ta je v e č n a l j u b e z e n, ki naša dela posvečuje in jim šele daje pravo vrednost.

Vse tri so sestre in kdor bi hotel imeti eno brez drugih dveh, nima nobene. Uravnajmo torej naše delovanje in življenje, kakor nas bodo vodile one, in najboljše bo za vse. Naš uspeh pa bo tak, da ga bomo veseli sami in vsi dobri ljudje.

Sklenimo se pod temi vodnicami vsi k delu, vsak po svojem srcu in poklicu, a vsi za eno misel. Stari in mladi, izobraženi in neizobraženi, moške in žene, vsi za eno misel, a vsak po svojih močeh, in tako se bo lahko reklo: Vstali smo, in vas je strah.

Urednik.

F. J.:

Sestanek slovenskih katoliško-narodnih abiturientov v Velikovcu.

Letos so si izbrali naši abiturienti nemčurski Velikovec za svoj sestanek. Gnala jih je na Koroško želja, da na narodni meji spoznajo življenje ljudstva, da se tam v navzočnosti sovražnika prepričajo o trpljenju naroda, šli so na mejo, da si tam v najnevarnejših krajih utrdijo svojo ljubezen do domovine, da se podžgejo za narodno delo in ljudstvu, stoječemu v vednem boju, pokažejo, da ima po vsej slovenski zemlji soborilcev, mladih, globoko ljubečih svoj narod, ki so prisegli, da se bodo skupno borili za božje in človeške pravice slovenskega ljudstva.

Naši fantje niso niti slutili, kaj nameravajo nemčurji in Nemci, da bi preprečili sestanek. Mestni občinski svet je sklical izredno občinsko sejo, da se protestira proti sestanku; sklenili so, da občina ne jamči ne za varnost osebe, ne imetja, državni in deželni poslanec Nagele je šel k deželni vladi v Celovec, da se sestanek mora prepovedati. »Freie Stimmen« so posvetile sestanku kar cel uvodnik, naslovljen: »Ein Pervakeneinfall«. Pisale so, da je sestanek naročen od slovenskih voditeljev, da razburijo narodne strasti v tako »mirni« Koroški. Zapisali so, da smo v zvezi z jugoslovansko revolucionarno organizacijo, da smo prišli ustanavljat samostojno jugoslovansko državo. Končno pozivljajo hujskajoče vse Velikovčane, da odločno branijo nemško posest in nemški značaj Velikovca.— Smejali smo se, ko smo v velikovškem Narodnem domu brali te blodne

sanjarije menda na duhu in telesu udarjenega nemškega prenapeteža, vendar so se obračale naše oči nemirno proti vratom, kdaj da bo vstopil zastopnik vlade s četo orožnikov, da uklene mlade revolucionarce. Ni ga hotelo biti — menda se je sam smejal in zabaval s »Freie Stimmen« —, pač pa je 28 orožnikov noč in dan stražilo Narodni dom in Narodno šolo v bližnjem Št. Rupertu. Okrajni glavar je imel te dni velike skrbi; svaril je Nemce, naj bodo pametni, kajti Slovenci iz Velikovca in okolice niso več tisti, da bi se Nemci z njimi igrali. Velikovec živi edinole od slovenske okolice. Nemci in nemčurji niso hoteli slišati pametnega nasveta: nemški značaj Velikovca se ne sme omadeževati. Ker ni glavar pri Nemcih nič opravil, je svetoval nam, naj v zadnjem trenutku odpovemo sestaneč. Rekli smo, da smo v Velikovcu in da ostanemo v Velikovcu. Izzivat že itak po svoji pohlevni naravi nismo prišli, izzivani in napadeni tako ali tako pa bomo vrnili prav ljubeznjivo in pošteno vse do zadnjega vinarja. Namignilo se je nemškim vplivnim osebam, da bomo poskrbeli, da slovensko okoličansko ljudstvo zadostno izve o naklonjenosti in ljubezni Velikovčanov do sinov slovenskega ljudstva. Slovensko ljudstvo bo plačevalo ljubezen z ljubeznijo, sovraštvo s sovraštvom in preziranjem nemških trgovin. Gospodarski bojkot, napovedan in nad enim Velikovčanom tudi takoj izpolnjen, je vplival hladno na vročo nemško kri. Velikovške glave so letale po Velikovcu in opominjale, naj bodo mirni in dostojni. Slovenska odločnost je zmagala, pomagalo pa je k zmagi dejstvo, da je Nemcu lastni žep bližji kot pa »nemški« značaj Velikovca.

Sestanek se je vršil dne 14. avgusta v dvorani Narodnega doma. Na predvečer je bil v isti dvorani pozdravni večer. Udeležili so se ga gg.: kanon. Dobrovč, dekan Čemer, kateh. Bauman, župnik in voditelj »Narodne šole« v Št. Rupertu, Treiber, odbor društva »Lipa«, zastopnik politične oblasti in več drugih velikovških Slovencev. Pri pozdravnem večeru je bilo navzočih že večina tovarišev udeležencev, katerih število je drugi dan preseglo 80. Govorili so in pozdravljali kanonik Dobrovč, predsednik »Lipe«, kolarski mojster Čarfi, župnik Treiber, katehet Bauman, abiturienta Čemer in Jež.

Petek, dne 14. avgusta. Zjutraj je služil sveto mašo katehet Bauman; udeležili so se je vsi tovariši; nato je kanonik Dobrovč otvoril sestanek. Čudno, — dijaški sestanek otvori nedijak, ali ga bo tudi on vodil. S stvarjo je bilo tako. Politična oblast bi kratkomalo v zadnjem trenutku prepovedala sestanek, sklican izrecno od dijakov. Ker so pa naši velikovski prijatelji vedeli, kaj grozi sestanku, so se z zastopniki abiturientov domenili, da sestanek priredi društvo »Lipa« kot svoje zborovanje, odbor pa je sprejel abiturienta Čemerja in abiturienta Ježa za svoja člana, in tako sta dijaka vodila sestanek. Predsednik je bil tovariš abit. Čemer, podpredsednik tov. abit. Jež, zapisnikarja tov. abit. Skubic in Zagoršak.

Prva točka dnevnega reda je bil referat tovariša Čemerja: »Koroška v zadnjih 50 letih.« Referat je bil informativnega značaja, da bi tovarišem podal nekaj razvoja življenja Koroške v zadnjih letih. Žalost

prešine vsakega Slovenca, ko vidi s svojimi očmi zibelko slovenskega naroda, nekdanje središče: Gosposvetsko polje in spomenik slovenske svobode in pravic naših, vojvodski stol na Gosposvetskem polju. In sedaj? Skoro nihče v tistih pokrajinah noče razumeti slovenskega potnika, ki hodi po naših grobovih; sovražnik steza svoje roke že do Karavank, globoko se je vgnedil že v Spodnji Koroški. Ozira se referat najprvo na gospodarske razmere od l. 48. naprej in nadalje na narodno-politične. Država je začela skrbeti za pouk srednjim stanovom, ustanovile so se kmetijske šole, vrtnarska šola. Ker so na Koroškem posebno doline rodovitne, je začelo ljudstvo z državno pomočjo uravnavati hudournike in izboljšavati zemljo. Kmalu se je začela med koroškimi Slovenci tudi združna ideja. Dosedaj je slovenskih denarnih organizacij do 30, med njimi najboljša v Velikovcu in Celovcu. Začeli so ustanavljati združna skladišča; gospodinjske šole so navadno združene z narodnimi šolami; slovensko ljudstvo si jih mora samo ustanoviti in vzdrževati. Tudi slovenska industrija, n. pr. puškarstvo v Borovljah, je začela napredovati, slovensko delavstvo po industrijskih krajih se je začelo organizirati. V združenju je moč. Gospodarsko gibanje je veselo, samo še več živahnosti je treba. — V narodno-političnem oziru pa je žalostno. Na Koroškem človek nič ne ve in ne čuti o narodni enakopravnosti. Venčar začelo se je tudi na Koroškem narodno probujenje. Koroška je imela v teh časih tudi velike delavce, ki so žrtvovali mnogo in vse. Slomšek s svojimi »Drobtinicami«. L. 1848. se je ustanovilo v Celovcu »Slovensko društvo«. Matija Majar je probujal Slovence, nepozabni Andrej Einspieler, oče koroških Slovencev, je posvetil vse svoje moči domovini. Ustanovili so: »Družbo sv. Mohorja«, skrbeli s časopisi za ljudstvo. Tudi v deželnem zboru je bil Einspieler, toda samo »glas vpijočega v puščavi«. Živel in umrl so Einspielerji in Janežič, in koroški Slovenci še potrebujejo Einspielerjev, mož železne volje! Z Einspielerji bi v sedanjih časih obrnili celo Koroško. Slovenci na Koroškem nimajo šol, ker, kar morejo oni s svojim denarjem vzdrževati, to niso šole, to so klavnice in mrtvašnice slovenskega jezika, otrok in naroda. Pod Rudmaševim nadzorstvom se je v letih 1850—58 število narodnih šol povečalo, a nato so začele padati. Zanimiva je statistika. L. 1849. je bila le ena slovenska šola; l. 1856. 30, l. 1859. pa že samo 16, pač pa 216 čisto nemških in 68 utrakvističnih. In dandanes? Slovenci imajo še 2 popolno slovenski šoli, ako odštejemo zasebno v Št. Rupertu in novo v Št. Jakobu. Mladina, ki pride iz koroških šol, ne zna nič, pač pa je podivjana, da se je človek najrajši ogne. Gorje slovenskemu učitelju, če bi hotel deco poučevati kot zahteva zakon in pamet. G. Palla hitro poskrbi, da se ohladi med Nemci. Namen ljudske šole na Koroškem je vzgajanje nemškutarjenja. Šola poje Slovincem smrtno pesem, pojejo jo uradi, poje deželni zbor, poje vlada. Vsi ti faktorji niso samo mrtvaški pevci, ampak tudi grobokopi, vsi skrbje, da je naš grob vedno širji in globlji. Narodna meja sili vedno bolj h Karavankam.

»Koroški Slovenci so pokopani!« so rekli. Dne 14. maja, pri državno-zborskih volitvah pa je mrlič naenkrat — vstal, poslal je v državni zbor

govoreč spomenik svojega življenja, poslanca Grafenauerja. V slovenskih občinah se je začelo obračati na boljše; slovenska kmečka in dijaška mladina se giblje in organizira. Sklenil je tovariš s tistim, kar je v srcih vseh koroških Slovencev: Ako pa nam usoda ni mila in ima za nas le grob, naj bo; malo nas je, a hočemo biti Spartanci; če pademo, pademo za dom in rod slovenski; a potem vedite tudi vi, dragi rojaki, da ste vi na vrsti. Bodite uverjeni: v Koroški je obstanek Slovenstva; ako pademo mi, se bodo začela gibati tudi vaša tla in prej ali slej ste vi na našem mestu.

Zato: »Delajmo in ne rušimo! Edinost! Koroško ohraniti!«

Temeljit referat, govoreč o žalostnih dejstvih, je povzročil obširno debato. Govorilo je mnogo tovarišev. Tovariš Bernik je mnenja, da bi morala prihajati iz središča večja pomoč koroškim Slovincem. Kanonik Dobrovč priporoča »Mir«, ki jako dobro informira o Koroški. Izobraževalna društva delajo dobro, a manjka jim sredstev. Gre splošno na boljše. Tudi Koroško bo ljubljanska »Zadružna zveza« tesneje združila s seboj. Prosi dijaštvo, da nastopa na Koroškem s predavanji; laiške inteligence manjka in zato ne gre tako veselo naprej. Katehet Bauman priporoča, da se slovenski uradniki potegujejo za mesta na Koroškem. Veliko lahko pomaga ljudstvu. Podpirati pa moramo tako uradništvo z vsemi sredstvi. K tej točki govori tudi tovariš Mohorič. Glede izobraževalnega dela mora uspešno delati S. K. S. Z. le v zvezi z S. D. Z. Katehet Bauman omenja, da čimbolj bo naša inteligenca vstopala v naša društva in tam tudi nastopala, tem večje uspehe bomo imeli. Iur. Ogrizek priporoča kot prvo priporočilo k uspešnemu delovanju osebno, prijazno, bratovsko občevanje v vsakdanjem življenju. Govorila sta še exp. akad. Muri in abiturijent Jež.

Nato je govoril tov. Jazbinšek: Dijak — cvet in sad svojega naroda. Govoril je o različnih strujah v slovenskem dijaštvu, o vplivu političnih strank na dijaštvo in pozival k trdni organizaciji slovenskega dijaštva na temelju našega programa.

(Dalje.)

John B. — Washington:

Nekaj o ameriškem šolstvu.

(Dopis iz Združenih držav.)

Čudni ljudje ste vi »mladi«! Kje je še kakšna reč, da bi se ne spodtikali nad njo? Sedaj vam že šole v dragi, tihi in mirni stari domovini niso več po godu. Vse vam je plesnivo, vse staro, vse preveč zaspano in prepočasno. Kam vendar plovete —? . . .

Čemu so nam bile vendar šole pred 40 leti in čemu so nam danes? Takrat so biriči nosili okolu še nemške pole, danes pa nosijo v nekaterih krajih že slovenske. Če bi nosili povsodi še nemške, bi ljudstvo sploh ne vedelo, kaj naj pomenijo ti papirji. Le prašaj naše stare penzioniste o onih

zlatih dneh, ko se je smel človek v naših ljudskih šolah še samo nemško pogovarjati. Može, ki znajo ceniti to nekdanjo dobroto, ti bodo takoj privoščili pošteno kritiko nad današnjim slovenskim šolskim sistemom. In prav mora imeti mož. Glej — 40 let je preteklo, in že je slovenščina učni jezik v ljudskih šolah. Otrok že trga dve leti zastonj hlače po šolskih klopeh, pa še ni slišal nemške besede v razredu. Drugače je, hvala Bogu, še po starem. Toda, če pojde tako naprej, kot je šlo do zdaj, kam pridemo? Vzemimo še parkrat po 40 let, pa se v šolah že sploh nič več ne bodo učili. Nazadnje bomo prišli še tako daleč, da pojdejo vaški paglavci sploh raje v šolo kot pa v gozd potepat se, ali »kozy zbijat«. Tako daleč hočejo danes v resnici spraviti nekateri ljudje naše slavne zavode, ki jih zmerjamo z imenom »Ljudska šola«. »Vse hoče biti gospod. Vse študira. Kedo pa naj kmetuje?« Spomnil sem se nehoté teh pozdravov, ki so jih nam kmetom tolikokrat privoščili stari, plešasti, kakor tudi mladi in še gladko obriti gospodje, ko sem vzel v roko novo povest g. Detele. Že par mesecev pričakujem, kakšna smrtonosna kritika bo padla po njegovem mlademu — žali Bog — samo utopičnem učitelju in po njegovi idealni in ravnotako samo utopični šoli. Toda ni je od nikoder. Morebiti jaz nisem dobil v roke dotičnega lista, ki se je pošteno obregnil ob ta didaktičen spis in njegove novotarije — Vprašam, če je sploh kak šolski sistem na tem ljubem, grbastem svetu bolj primeren našim slovenskim razmeram kot ravno oni, ki ga imamo neizpremenjenega že skozi 40 let. Naši fantje so se med tem časom že parkrat bili in vedno zmagali. Kaj hočete še več? Slovenec je rojen za kmeta, rojen za težaka, rojen za pohlevnega služabnika in rojen za dobrega, poslušnega in hrabrega vojaka. Da vse to doseže naša šola in dobro vzgoji naše ljudstvo za vse te poklice, o tem smo pač vsi prepričani. Šola opravi svojo dolžnost, in kaj hočete še več? Svojo dolžnost pa opravi, če le nauči ljudi toliko materinskega jezika, da vedó, kedaj je treba plačati »fronke«, kedaj iti na nabor in kedaj »ajnríkati«. Če torej vse doseže šola, kar se zahteva od nje, kaj se zaletavate vanjo.

Poglej malo natančneje v svoja mlada leta in prepričaj se boš, da se ne dá naš šolski sistem zameniti z nobenim boljšim. Komaj je otrok prekorčil šesto leto, že mu moraš pripoznati vsaj del učenosti. Le glej ga! Komaj nosi celo breme knjig za seboj. Čez 10 mesecev bo to že vse v njegovi glavi — če pa ne, bo pa še enkrat začel znova in tlačil in mašil v svojo drobno glavico toliko časa, da bo vse notri. Da bi ne bila njegova pamet in njegov razum proporcionalno razvita z zahtevano učno snovjo, o tem gotovo ne moramo imeti dvoma. Le opazuj večjo večino naših bodočih slovenskih mož in voditeljev »in spé« po šolskih razredih. Sedaj si tlači v butico čudne mnogoštevilne črke — nevede zakaj; nato zopet muči svojo glavo nad številkami — nevede zakaj; na to zopet odgovarja gospodu učitelju na najbolj čudna in učena vprašanja, ravnotako kot se je oni dan odrezal sosedov Peterček ali pa ona debeloglava Francka izpod hriba — razume se, da nevede zakaj. Bog vedi čemu vse to? Ali bi ne bilo vseeno, če bi vsega tega ne bilo? Take in enake misli mučijo naš bodoči

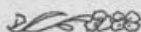
up in nado skozi par let, dokler ne odrase toliko, da je že zmožen doma pomagati pri delu. Saj je že tudi čas! Toliko knjig že vlačí revež v šolo, da se mu krivi hrbet — a kaj samo knjige. V njegovi glavi tu je šele pravi strah in groza, da takega nikoli: polna je tistih čudnih kljuk in kljukic, števil, križev in križcev, in vse to si je pridobil v 10 mesecih, če ne izlepa pa izgrda. Šiba novo mašo poje: te misli so gospod šolmašter, tako misli doma ata, tako so prepričani mamica. Postava zahteva: Stariši, pošiljajte otroke v šolo. Oče doma kolne, ker ni nikogar, da bi voliče poganjal, mama zopet jamra, ker ga nima, ki bi pazil na otroke, ki so še nesposobni za šolo. Otroci pa — čudom se čudi! — jokajo, ker — morajo v šolo. Kaj je torej naša šola? Prisilnica v očeh zakona, prisilnica v očeh očeta in matere, a še najhujša prisilnica v očeh otrokovih.

Kaj pa je že vse dosegla naša šola tekom svojega obstanka? Ali se ni izvrstno držala svojega principa: Pri nas se z a h t e v a veliko. Kdor ne more zmagati, naj zaostane. Ni treba, da bi bil vsak gospod! — Pametna ta! Naša šola je za talente, da napraviš iz njih temvečje talente, in za nerazvite glavice, da napraviš iz njih — gumpca. Majhna je naša kranjska dežela, vendar pa smemo biti ponosni nanjo. Ona ima toliko dialektov, kot menda ne nobena narodnost v civiliziranem svetu več. Vsaka vas jo poje po svoje. Analfabetov nam tudi ne manjka. Čudno pa je to, da gredo ravno ti največ v Ameriko. Skoro vsak tretji Slovenec v Ameriki ne zna podpisati svojega imena. In mož je hodil v šolo štiri, šest ali pa še več let. Kaj boste rekli, če trdim, da tiči en vzrok izseljevanja v neizobraženosti; vsaj deloma.

Ali pa gimnazija odgovarja svojim zahtevam? Seveda. Izvrstno. Odkar Slovenci zahtevamo svoje uradnike, zmožne našega jezika, in gospođe, ki znajo po kranjsko pridigovati, ima država to sitno in nadležno skrb, da mora producirati vsako leto gotovo število ljudi, zmožnih za tako delo. Ljudska šola dobro poskrbi, da pride kar najmanj otrok v gimnazijo. Vendar pa se še pripeti, da pride do te stopinje mnogo, mnogo več dijakov kakor potreba. Kaj storiti ž njimi? Treba je ločiti pleve od pšenice. Če ne gre izlepa, mora pa iti izgrda. Namečejo zopet toliko knjig in predmetov skupaj, da se otroci šibe pod to težo. Nekaj jih bo že obupalo in pustilo šolo, nekaj jih bo pomrlo vsled prevelikega napora, nekaj jih bodo pometali že radi navade in tako se bo srečno izfabriciralo tisto zahtevano število. Kolikor jih ne bo gospodov, bodo pa lumpje. Sodnikov bo že toliko rodila dežela, da bodo lumpe lahko sodili in pokorili. Dvojno nalogo ima torej naša srednja šola: delati iz dijakov gospode ali pa lumpe. Dijak, ki ni dovršil gimnazije, itak ni za nobeno rabo. Zgledov imate dovolj.

Glejte, taka je naša prosveta. Obrnimo se sedaj k Ameriki.

(Dalje.)

Ing. J. Rataj:

Agrarno vprašanje — kako nastalo, kako ga rešiti.

(Dalje.)

Diagnozo o položaju kmetijstva smo v kratkih črtah postavili, treba je sedaj previdnega zdravnika, ki bi zdravil na mnogih kroničnih boleznih trpečega bolnika. Tudi principe smo že slišali, po katerih bolnik zopet more zadobiti svoje zdravje. Rekli smo, da si mora bolnik pomagati sam, ali bolje njegova narava mu mora pomagati, podpirati ga pa mora pri tem zunanja sila, t. j. država. Da se držimo bolj naravne poti — bolnik potrebuje prve pomoči, ki naj ga reši smrtonosne bolezni, od zunaj, potrebuje zdravil, ki naj oslabiljeno naravo okrepijo, da more sama zopet sodelovati — oglejmo si najprej pomoč, ki jo ima kmetijstvo pričakovati od zunaj, zlasti od države. Nazvali smo principe, po katerih naj se država ravna, ko podpira kmetijstvo, agrarno ali poljedelsko politiko, lahko bi ji nadali tudi širše ime zemljedelska politika.

Oglejmo si malo lastnosti in vsebino, katere naj ima državno delo v prospeh kmetijstva.

Lastnosti brez katerih agrarna politika, bodi tudi pri še tako dobrih namenih in sredstvih, ne more nikdar računati na uspehe, so previdnost in premišljenost. Kaj pomaga bolniku zdravnik, ki ima najplemenitejše namene, bolnika ozdraviti v najkrajšem času in ima tudi najboljša sredstva proti bolezni, če ne daje zdravil v bolnikovemu stanju primernih dozah in tudi ne predpiše bolniku primerne diete. Najboljše zdravilo, nepravilno uživano, bolniku lahko ne samo škodi, postane mu lahko tudi naravnost smrtonosno. Da, ravno to, kar o zdravniku, velja tudi o agrarni politiki, zadostuj nam spomniti samo na osvobojevalno politiko v sredi preteklega stoletja, katero smo že pri razvoju agrarnega vprašanja dovolj popisali. Bilo je to gotovo najidealnejše in tudi od najplemenitejših namenov spremljano sredstvo, kmeta zopet napraviti na njegovi zemlji srečnega, a vendar je rodilo toliko zla, da je bil kmet za nekaj časa na slabšem, kakor prej, in je bil v nevarnosti, da izgine iz površja. Oslabljenemu organizmu kmetijstva se je dalo zdravilo svobode naenkrat v preveliki meri, in se je pozabilo na vsako sredstvo, ki bi bilo organizem tudi krepilo. — Neprevidnost in nepremišljenost tedanje agrarne politike je bila temu vzrok.

Lastnost, katere se pa mora agrarna politika ogibati je g e n e r a l i z i r a n j e raznih pravil do nekaterih shem in matematičnih formul. Značaj kmetijske obrti temu nasprotuje. Kmetijstvo je individualna obrt, ki se ne da po fabriško izvajati. Vsako delo v kmetijstvu zahteva celega mislečega človeka, ne samo njegove roke. Delavec tukaj ni stroj, ki dela, kamor ga kdo postavi, enakomerno, ampak misleč človek, ki se mora znati, če hoče svoje delo prav opravljati, zunanjim razmeram prilagoditi. Iste rastline, živali, zahtevajo v različnih legah in okoliščinah tudi različnega — i n d i v i d u a l n e g a — obdelovanja.

Nič drugače, kakor s posameznimi rastlinami, živalmi, in s celim kmetijstvom kot takim in agrarno politiko, ki ga ima gojiti. Tudi agrarna politika se ima v svojih pospeševalnih napravah prilagoditi, kolikor mogoče, malim, lokalnim potrebam kmetijstva in se v tem smislu individualizirati.

Naloga kmetijske politike je, odvrčati kmetijstvu škodljive zunanje vplive, pospeševati kmetijstvu ugodne konjunktore, oboje v prvi vrsti na polju kmetijske gospodarske zakonodaje; dolžnost je pa dalje kmetijske politike pospeševati z raznimi javnimi napravami tudi posamezne panoge kmetijstva v tehniškem oziru.

Javno delo v večjem obsegu se je pričelo z osvobojevanjem kmetijstva v sredi preteklega stoletja. Ko je kmetijstvo zapadlo oderuštvi v vseh mogočih oblikah, je prišla država na pomoč z zakonodajo proti oderuštvi. V naprednih državah obstojajo tudi zakoni proti z oderuštvom pogosto zelo tesno spojenim razkosavanju zemljišč. V isto kategorijo spadajo tudi zakoni proti špekulaciji s poljedelskimi pridelki, zlasti še z žitom (terminska kupčija z žitom). To delo poljedelske zakonodaje bi lahko nazvali negativno ali tudi prohibitivno agrarno politiko. Ta direktno kmetijstva ne podpira, ona odstranjuje ovire, le gladi pot k napredku.

Delo agrarne politike v prvi dobi je bilo, kakor naravno, povečini prohibitivno. Pozitivna agrarna politika je prišla šele do dela, ko so bile vsaj glavne ovire že odstranjene. Ravno zato tudi večina pozitivnih agrarno-političnih zakonov datira iz novejše in najnovejše dobe. Sem spadajo zakoni, ki imajo namen olajševati melioracije v raznih oblikah, kakor osuševanje, namakanje zemljišč, regulacije potokov, zlasti hroudurnikov in rek (melioracije v ožjem smislu besede), skladanje, arondiranje zemljišč, razdeljevanje skupnih slabo oskrbovanih pašnikov itd. (melioracije v širšem pomenu). Na tem mestu je omeniti tudi zakonske določbe o zavarovanju v kmetijstvu: o zavarovanju proti toči, živinsko zavarovanje, kakor tudi osebno zavarovanje kmetijskih delavcev za slučaj nesreče in onemoglosti. Nič manj važne so tudi carinske pogodbe, v kolikor se tičejo kmetijstva. Pozabiti ne smemo na razne pravne naprave v varstvo in prospeh živinoreje in rastlinstva, kakor so predpisi, kako postopati pri kužnih živinskih boleznih, varnostne določbe proti trtni uši v še neokuženih vinorodnih okrajih, predpisi glede lastnosti plemenskih živali itd.

Našteli smo nekatere pravne naprave agrarne politike, ki imajo služiti v prospeh kmetijstva in pomagati reševati agrarno vprašanje.

Ne manj važne, če ne bolj, kakor pravne naprave, so naprave agrarne politike, ki imajo direktno namen povzdigniti kmetijsko produkcijo. Delovanje tega drugega dela agrarne politike je, lahko rečemo, trojno. Pri kmetijstvu največ velja dobra skušnja. Za te skušnje imajo skrbeti, zlasti v deželah, kjer veleposestvo ne stoji na posebno visoki stopnji izobrazbe, kmetijska poskuševališča. Njih naloga je

to, kar je kmetijsko-naravoslovska veda zaznala za dobro na agrikulturno-kemiškem, živalsko- in rastlinsko fiziološkem polju, tudi s praktičnimi poskusi to potrditi. Ti uspehi vede pa morajo, če hočejo imeti praktični pomen, med široko maso kmetijskega ljudstva. Za to naj skrbijo kmetijske šole. Države naloga pa je, da te institucije, kolikor mogoče, podpira.

Na prvi pogled je jasno, da obojno delo agrarne politike v tesni zvezi je eno od drugega odvisno. Eno brez drugega ne more obstojati. Kaj pomagajo vsi predpisi, če niso pravi, in če država tudi gmotno k izpeljavi teh ne pomaga. Od obeh torej tudi zavisi agrarno vprašanje.

Ni pa naš namen se spuščati v navedena vprašanja agrarne politike natančneje in morda dajati praktične nasvete. To bi vedlo predaleč in bila tudi težka naloga. So namreč to vprašanja, ki jih je treba obdelovati individualno z ozirom na lokalne razmere. Dotakniti se hočemo natančneje le kmetijskega šolstva. To je namreč vprašanje, o katerem se da tudi splošneje govoriti, in je dalje vprašanje, ki ugodno rešeno, more morda v zvezi z trdno strokovno, kakor tudi stanovsko organizacijo, najhitreje odpomoči težkemu položaju kmetijstva.

O namenu in pomenu organizacije.

Nekaj misli iz predavanja dr. Krekovega na mladen. tečaju v Škofji Loki dne 27. julija 1908.¹⁾

Namen organizacije je, ohraniti, razviti in za kasnejše življenje utrditi v človeku to, kar je lepo in dobro. Življenje pa je — to moramo reči — tako, da strupene burje vsakdanjega življenja zatró, kar je bilo v človeku dobrega. Dobri ljudje so bili vsaj v prvi mladosti tudi oni, ki so postali pozneje izdajice, oderuhi, pijavke, dolgočasni sebičneži. Zasledujmo v nekaterih posameznih točkah, kako ohrani organizacija dobro in zabrani prehod v slabo. Izmed lepih lastnosti v mladem srcu imenujem v prvi vrsti smisel za prijateljstvo.

Človek potrebuje za dušo prijateljstva, kakor za telo jedi in pijače. Ono dviga in blaži ljudi. Prijateljstvo je tisto, kar v z d r ž u j e organizacijo. Prijateljstvo se pa sklepa le v mladosti. Naša mladeniška organizacija združuje danes ljudi od Mure pa do morja. Na prijateljstvu sloni naša skupna narodna zaveza. Brez osebnega stika nam je medsebojna zveza nemogoča. Če samo beremo o Slovencih na Koro-

¹⁾ Iz govora dr. Krekovega objavimo v glavnih potezah — ne po stenografičnem, ampak po stvarnem zapisniku — tudi v „Zori“, dijaškem glasilu, to, kar je važno prvič za umevanje pomena naših dijaških organizacij in drugič za umevanje organizacij sploh. Saj ga je govoril veliki organizator slovenskega ljudstva sam. Brez umevanja organizacije je sploh nemogoče umevanje sedanjega stanja našega naroda. V govoru je mnogo dragocenih zrn, važnih za vsakega izobraženca in neizobraženca.

škem ali v Šent Ilju, je to le malo močnejše, kakor če beremo od kmečkih puntov ali francoskih vojska. To nima tiste moči, kot jo ima topel dih iz lica v lice. Vaše medsebojno prijateljstvo je podlaga naši edinosti v prihodnosti. Vsak dan vidimo, da nastane med fanti, ki so si bili dosedaj tuji, prijateljstvo, ako se nahajajo v isti organizaciji. Če pa organizacija ne obstane, uniči življenje to prijateljstvo. Kadar boste nastopili javno kot predsedniki, župani, poslanci, voditelji, takrat boste dobili gotov denar za to prijateljstvo, želi boste sadove prijateljstva. Ta del našega razmišljanja bi sklenil najrajši s himno prijateljstvu fantov med seboj in deklet med seboj.

Organizacija vzdržuje v mladem človeku nesebičnost.

Mlad človek nima sebičnosti. On rad da in rad žrtvuje. Starejši človek nagiba močno k temu, da presoja vse izključno s stališča svoje lastne koristi. Premišljevanje človeka od 30 let naprej in 20letnega mladeniča, ali naj gre na sestanek naše mladine v Škofji Loki, je čisto drugačno. Prvi prične računati: Toliko me bo to stalo, koliko časa bom zamudil, žena bode proti temu itd. Vsa harmonika, ki je združena s človeško sebičnostjo, začne igrati. Mladič pa navdà samo misel: Jaz moram biti tam — in gre. Burje življenja — da ostanem pri ti podobi — morajo biti pač hude, da napravijo iz teh požrtvovalnih mladeničev toliko sebičnih ljudi, kot jih je povsodi in tudi pri nas na Slovenskem. Samo organizacija zamore zadržati to pohujšanje. Smisel za skupno korist je v mladih ljudeh, a brez organizacije izgine počasi. Čim starejši je človek, tem bolj gleda le na svoje koristi, organizacija ga pa potegne zopet nazaj, da neha biti sebičen, denuncijant, zavisten, len, nepotrpežljiv. Organizacija vzgaja tako v človeku značaj, ker zatira v njem izrodke egoizma in vzdržuje smisel za celoto. Saj je njen cilj, da bi se vsem dobro godilo.

Tretja točka, v kateri leži pomen organizacije za mlade ljudi, je inteligenca.

Organizacija razvije v človeku inteligenco, to je ono, po čemur se ločimo od živali. Po mojem mnenju se človek ne loči od živali bistveno v tem, da človek lahko uživa vino, pivo in žganje, ampak po inteligenci; če je kdo dugačnega mnenja, bom že v debati svoje mnenje zagovarjal. Organizacija razvije v človeku inteligenco. V mladem človeku je želja po izobrazbi, je radoznalost, da vidi in poskusi to in ono. Življenje pa je tako, da ti nagoni v človeku bolj in bolj otope, da se človek približuje bolj in bolj živali. Življenje dela materialiste. Smisel za resnico pojema, smisel za kruh pa raste. Primerjajte sami, kaj je močnejše: Na eni strani smisel za kruh, na drugi strani smisel za izobrazbo, za resnico in pravico, kratko za zrelo duševno življenje! Samo organizacija prepreči, da v navadnem človeku ne izumre smisel za izobrazbo. Ali mislite, da bi brez organizacije imel »Domoljub« 22.000 naročnikov, da bi imela Mohorjeva družba 80.000 članov? Ali mislite, da bi se prodalo toliko knjig družbe sv. Mohorja, če bi te izšle kot kaka druga knjiga v kaki knjigarni? Prazne smeti so besede:

Izobrazujmo narod!, če se pri tem ne misli na pomen organizacije pri izobraževanju.

Organizacija izobrazí ljudi. Pomislite na izobraževalni vpliv včerajšnjega dne! (26. julija je bilo v Škofji Loki zborovanje »Slovenske krščansko-socialne zveze« in javna telovadba. Op. por.). Vsak, ki je to videl, je zmožen misliti in govoriti o stvareh, doslej mu neznanih. Potom organizacij napreduje izobrazba med našim ljudstvom od dne do dne. Ko sem začel javno delovati v svoji domovini, sem bil kakor prerok. Na zborovanjih je vse samo verno poslušalo. Če pridem dandanes med svoje volivce, vedo že sami, kaj smejo zahtevati od mene. In ne blagrujem poslancev, ki pridejo za nami!

Organizacija navadi mlade ljudi na disciplino.

Kako mora biti osnovana vsaka organizacija?

Organizacija brez demokratične podlage ni za nič. V organizacijah mora biti parlamentarno, demokratično življenje. Za parlamentarno življenje je pa treba že precej zrelih ljudi. Otroci in nezreli ljudje niso za parlament. Dati pravice komu, ki jih rabiti ne zna, je prav tako neumno, kakor če bi kdo podaril davškemu beraču skioptikon. Drugače pa je pri zrelih ljudeh. Nasproten sem društvom, kjer se izobraženi mladi ljudje dajo komandirati. Mladi ljudje se morajo zavedati, da nimajo samo ušes, ampak tudi usta. A kako naglašam pravico, da imajo člani organizacije govoriti pri vsem, kar se zgodi in ima zgoditi v organizaciji, prav tako naglašam tudi dolžnost, katera se mora izpolnjevati, ako hoče organizacija obstojati: Načelnika se more ubogati, naj velja, kar hoče! Duh discipline je potreben za vse naše javno življenje, za politično in versko! Disciplina je podlaga demokratični misli. Kdor se ne ukloni disciplini, zasluži kazen. Povsodi najdemo ljudi, ki nimajo dovolj poguma in samostojnosti, da bi se odločno pridružili eni organizaciji in se pokorili njeni disciplini. Ti ljudje spadajo med nerge. Imamo take nerge v verskem, političnem in socialnem oziru. Včasih so baš te nerge obvladale javno življenje. Dandanes pride kvišku samo tisti, ki ga dvigne kvišku organizacija.

Doneski k poglavju o narodnem radikalizmu.

Menimo, da ni slovenskega dijaka, ki bi ne poznal pravega stremjenja naših narodnih radikalcev. Radi popolne jasnosti pribijemo še sledeče. Radikalci so glavni agitatorji za »Svobodno Misel« na Slovenskem. Dokazi so menda povsem nepotrebni. Že lansko zborovanje v Pragi je razkrilo želje naših radikalnih reformatorjev na verskem polju. Letošnji shodič vseh »pravih slovenskih ljudi« ali slovenskih svobodomislecev je še bolj posvetil v temotne načrte kulturnih revolucionarjev. Ker je svo-

bodomiselno framosonsko gibanje na Slovenskem stopilo z nastopom slovenskih narodnih radikalcev v novo razvojno smer, je za poznanje radikalnih elementov gotovo prepotrebno, da opozorimo na nekatere važne izjave ob priliki svobodomiselnega zborovanja v Ljubljani dne 7. in 8. septembra.

»Slovenski Narod« z dne 5. septembra pravi: »Kdor je svobodomiselni Slovenec in mu je na tem, da se »Svobodna Misel« čimbolj razširi med našim ljudstvom, naj pride na prvi svobodomiselni sestanek, da tu z dobrimi nasveti in delom pripomore do uresničenja naših idealov: razširiti med slovensko ljudstvo nov svobodomiselni nazor in ga pripraviti za kulturni boj.« — »Tu naj bi se zapričelo tudi resno kulturno delo, ki naj bi združevalo vse svobodomiselne Slovence v boju proti cerkvi, oziroma bolje rečeno proti klerikalizmu.« — Z dne 11. septembra piše: »Svobodna Misel« je kulturna organizacija, kjer se združujejo na skupno delo vsi sloji, od priprostega delavca, organiziranega v socialnodemokratičnih vrstah, do buržoazije in znanstvenikov, od izobraževalnih društev do vsakovrstnih naprednih organizacij. (N. pr.: narodno-radikalnih dijaških društev in srednješolske organizacije! Op. pis.) Svobodomiselci pravijo: Vsak, kdor se odkrito priznava nasprotnikom katolicizma, kdor si hoče stvariti svetovni nazor, odgovarja znanstvu in razumu, je naš sodelavec. — Klerikalci se bijejo na prsi, trdeč, da verujejo resnično v svoje nauke in malike, dasi ni dvoma, da je to le pretveza in hlimba. Svobodomiselci priznavajo odkrito, jasno in odločno, da so odločni protiklerikalci, protikatoličani! (Vendar enkrat post tot discrimina rerum velja to i za radikalce!) Kdor se je že odrekel katoličanstvu, komur je na tem, da se propagira protikatoliško gibanje ter se razširi »Svobodna Misel« tudi pri nas, naj podpira protiklerikalno časopisje in knjige ter naj pristopa v vrsto svobodomiselcev!« Bilježimo: narodno-radikalna akademična dijaška društva so organizacije Svobodne Misli ali protikatoliška. Nič ne de, če večkrat to pribijemo. Jasnosti hočemo za vse one, ki ne morejo verjeti niti — črnemu na belem! — »Pogoj za pristopitev k organizaciji Svobodne Misli dosedaj še ni brezkonfesionalnost, ki pa se zelo priporoča.« (Lotrič.) »Odpraviti je treba šole, ki so v rokah cerkvenih organizacij . . .« Stavek, znan po celjski radikalni resoluciji lanskega leta in najlepši komentar k vprašanju o usodi šol Ciril in Metodove družbe. — Čemu ogorčenje nad klerikalci, ko nočejo prispevati za najnovejšo framosonsko šolsko organizacijo?! (»Omladina«, ne grozi se svetohlinskega presenečenja!)

Ob priliki dunajskega dijaškega shoda v prilog proslulemu Wahr-mundu za časa štrajka je poročal »Zeit« o izvajanju Slovenca radikalca Zalokarja: »Im Gegenteil die fortschrittlich gesinnten Slawen stünden ganz auf der Seite ihrer anderssprachigen Kommilitonen. Alle nationalen Streitigkeiten schwinden vor diesem Kulturkampfe. Der Kampf ist international und muß international geführt werden.« Lepe besede Slovenca, narodnega radikalca — vredne brata juda Ludo Hartmanna!

Venec pa zasluži dejstvo, da je v Dobličah na Dolenjskem ob priliki otvoritve javne ljudske knjižnice »Prosvetine« na stavljeno vprašanje izjavil pred vsem občinstvom neki radikalec, češ, da je »Prosveta« **krščansko-katoliško društvo!** Pa pravijo, da radikanci niso kunštni ljudje! V »Omladini« bodo kmalu proklamirali »Svobodno Misel« za edino pravo in zveličavno — katoliško organizacijo. Pri njih je pač vse mogoče, ker radikalno drzno — ovinkarsko — neodkrito — naivno neumno ali pa — zlobno.

Kaj pa naj porečemo k pritožbi na občnem zboru »Prosvete«, češ, da jim klerikalci jemlje ugled med ljudstvom pri ljudskem izobraževalnem delu, če jih razkrinkavajo za brezverce?! Kdor opazuje radikalno pot, ve, kje je treba prijeti in stopiti na prste. Bomo vedno na straži, da bo še več — jadicovanja. Vremena so čista in jasna: radikanci so internacionalna svobodomiselna organizacija s smotrom, da uničijo katoliško cerkev in vero med Slovenci. Das ist des Pudels Kern! **Kontrapika.**

Visokošolsko dijaštvo.

»**Narodno delo**«?! Odbor nemških svobodomiselnih akademikov je izdal poziv na vse avstrijsko svobodomiselno visokošolsko dijaštvo, da naj se osnuje »centralna organizacija svobodomiselnih visokošolcev v Avstriji«, brez razlike na narodnost. Potreba take centralne organizacije da se je pokazala pri zadnjem vseučiliškem štralku. Organizacija naj bi bila sledeča: na vsaki univerzi naj se združijo vsi svobodomiselni elementi, brez ozira na narodnost. Da je ista mogoča, se je pokazalo v minulem semestru, ko so bile v komitejih stavkajočega dijaštva zastopane različne narodnosti. Vse organizacije posameznih univerz si potem izvolijo skupni eksekutivni odbor s sedežem na Dunaju; vendar se ta lahko preloži po potrebi tja, kjer bi nastal »klerikalni napad« na svobodo visokih šol. Oklic konča: »Tovariši! Marsikdo bi utegnil reči: misel skupne organizacije je krasna, toda iz narodnostnih ozirov neizpeljiva. Mi smo pa ravno nasprotnega mnenja. Dežela ali narod, ki nima svobodnih vseučilišč, čigar dijaštvo stoji pod diktaturo Rima, je izročen tujemu elementu, ki ne pozna narodnosti. O narodu, ki svoje svobode ni mogel ohraniti nasproti Rimu, se lahko reče: Roma locuta, causa finita. Vsak torej, ki se pridruži skupni organizaciji stori **n a r o d n o d e l o**. Živel boj za svobodo!«

Ne moremo si kaj, da ne bi opozorili na ta oklic svobodomiselne liberalno-radikalne gospode okoli »Svobodne Misli« in »Omladine«. Sedaj gre cvetie v klasje, sedaj je čas za narodno delo. Organizirajte se hitro in trdno okoli judovske suknje in mogoče se vam posreči zopet preskrbeti kakemu Wahr-mundu II. dvomljivemu znanja avanzma in slavnim vseučiliščem neprijetno počaščenje; v imenu svobode tudi lahko do krvi pretepate in terorizirate vse, ki se predrznejo misliti svobodno, drugače kot vi; posebno vas opozarjamo na ono svobodomiselno družbo, katere ljubezen do svobode je pred kratkim časom postala slavna v vsi Avstriji in še drugod. Združite se z onimi gospodi kolegi, ki so lopovsko napadli naše ljudstvo, mu iztrgali križ iz rok, ga vrgli na tla, potepali in opljuvali; z onimi, ki so na najsurovejši način napadli naše dame s palicami in žilovkami . . . Prekrasna perspektiva za vašo prihodnjo družbo, kajne, gospoda! To bo res pravo narodno delo! X Y Z.

Še mala opazka k temu. — Da tudi slovanski svobodomislci tako pojmujejo »narodno delo«, nam je dokaz »Hrvatski Djak« (III., št. 1.), ki mu je silno žal, ker »nijedno hrvatsko akad. društvo u Beču nije ustalo na obranu

akademske slobode protiv klerikalizma (lanski štrajk, kjer smo pa vedno pri vseh pobalinstvih videli dosti Hrvatov), a to je jedna sramota, kojoj hrv. napredna omladina ne može više dolgo biti sukrivcem. — Isti list miluje naš narod radi njegove zaostalosti, takole: »Narod je slovenski zaostao, utopio se u valima klerikalizma. Čeka svojo reformacijo, svoj preporod. Ne pozna pravo, ni samega sebe (!!), pa kako će se takav narod upustiti u predstoječo neotklonivu borbu sa njemačkim življenjem? Kako će narod, kojega kao slijepca vode klerikali kroz Beč u Rim sačuvati svojo narodnost, svoje ime, uopče svoj karakter.« — Revež! Pa se res malo poznamo. Po besedah tega lista so pa naši radikalci spoznali nevarnost in sedaj bo kmalu boljše. Sredstvo seveda: mejnarodni boj proti klerikalizmu. Frst.

Zagrebsko visokošolsko dijaštvo se je s tem tečajem vrnilo zopet na svoje vseučilišče. Vendar pa to ni znamenje miru, kot bi bilo pričakovati, ampak le novega in še hujšega boja na rodni tleh. Vlada namreč dijaštvu ni niti najmanj ugodila, ampak celo dalje izziva z novimi vpokojitvami in imenovanji nesposobnih oseb, ki jih je vseučiliški senat že svoj čas odklonil. Boj je naperjen v prvi vrsti proti zastopniku Hrvatov sovražne vlade, baronu Rauchu. Napredno hrvaško dijaštvo bo skušalo po vednih demonstracijah prisiliti vladu, da zapre vseučilišče ali pa da ugoti zahtevam. Starčevićanci se abstinirajo od tega boja. Frst.

Hrvaški akademiki na Dunaju (ca 400) imajo 8 društev. Tri strokovne: društvo hrvatskih agronomov »Lipa«, veterinarcev in tehnikov. Dalje obstoja sabljaško društvo »Svačić«, Dalmatinci imajo svoje hrvatsko akademsko društvo »Jadran«. Akad. društvo mohamedanskih Hrvatov iz Bosne je »Svijest«, ki ima namen, širiti narodno zavest med bosanskimi Hrvati. Najstarejše in največje je hrvatsko akad. društvo »Zvonimir«, ki ima bujno preteklost, a sedaj hira, ker nima kulturnega programa. Ima okrog 150 članov, a se velika večina ne briga za resno delo.

Edino hrvatsko katol. akad. društvo »Hrvatska« ima stalni kulturni pravec. Ima le okrog 15 članov, a so ti jako agilni.

Vseučiliški štrajk na Ruskem. Rusko naučno ministrstvo je izdalo odlok, ki je ž njim kršilo avtonomijo vseučilišč, ki jim je bila zagotovljena po carskem odloku 9. septembra 1905. Dijakinjam ministrski odlok enostavno prepoveduje obiskovanje vseučilišč. Seveda je precej zavrelo. Posebno v St. Petersburgu. Dijaki so sklicali shod, kjer so povdarjali posebno kot svoje zahteve: 1. zopeten vzprejem dijakinj; 2. zopetno uveljavljenje odloka 9. septembra 1905, po katerem car zagotavlja avtonomijo vseučilišč; 3. zopetno vpoklicanje odpuščenih profesorjev, kakor tudi razveljavljenje odločbe, da ne smejo isti pripadati nobeni opozicijski stranki. Tem zahtevam so se pridružili tudi dijaki drugih vseučilišč in sklenili, da začno štrajkati, če se jim ne ugoti. Vlada ni ugodila in res se je začel v St. Petersburgu že 3. oktobra vseučiliški štrajk, čigar začetek je popolnoma sličen onemu pri nas: dijaki so prišli v manjših gručah v predavavne dvorane in zahtevali od profesorjev naj nehajo, nakar so se profesorji udali. St. petersburško vseučilišče je še isti dan zasedla policija. Kmalu nato so se odzvale tudi druge visoke šole s štrajkom. Frst.

Živinozdravniška visoka šola. Na živinozdravniških visokih šolah v Lvovu in na Dunaju se je vpeljal od 5. septembra t. l. dalje fakultativen doktorat. Fakultativen, to se pravi, da ni obvezen, kot n. pr. pri medicinih. Tudi šolnina se je vpeljala, in sicer za avstrijske državljane 50 K na tečaj, za izvenavstrijske 75 K. Revne in marljive dijake se bo pod navadnimi pogoji kot drugod opoščalo. — S tem so veterinarci dosegli, kar so lansko leto tako glasno zahtevali s štrajkom in demonstracijami.

Nekoliko statistike. Zanimive statistične podatke o »nemštvu na vseučiliščih« posnemamo iz »Reichspost«, št. 277. Leta 1863/4. je bilo v Avstriji mej vsemi vseučiliškimi slušatelji 49.8% Nemcev, dočim 1902/3 že samo 45.1%. Slovani pa so poskočili; tako so imeli Čehi leta 1863/4 16.5%, leta 1902/3 20.3%;

Poljaki l. 1863/4 11·6%, l. 1902/3 18·9%; Slovenci in Srbohrvatje skupaj l. 1863/4 47%, l. 1902/3 pa 5·7% (2·2% Slovenci, 3·5 Srbohrvatje.) — Nazadovali pa so Rusini od 6·5% na 4·3%, Italijani od 3·5% na 2·5% in Ogri od 5·3% na 0·6%. Da so se razmere tako izpreobrile, sta pripomogli veliko ustanovitev praške česke univerze in izpremembe na lvovskem vseučilišču, kjer so Poljaki silno napredovali: Leta 1863/4 jih je bilo 29·7%, leta 1873/4 53·8%, leta 1902/3 72·7%. Rusini pa so nazadovali od 49·4% na 26·4%. Kar se verstva tiče, je bilo l. 1863/4 83·6% katoličanov, 11·2% Judov in 5·2% drugih verstev; leta 1883/4 73·6% katolikov, 19·9% Judov in 6·5% drugih; izboljšalo se je pa že do leta 1902/3, ko je bilo 76·2% katolikov, 16·4% Judov in 7·4% drugih.

Te številke so prav poučne. Mogoče, da se bomo še z delom, iz kate-rega so te številke povzete, še obširneje pečali.

Poljsko katoliško akademično društvo? S strahom in upom smo zadnjič zabeležili pod tem naslovom kratko notico in z veseljem in zaupanjem poročamo danes, da poljsko katoliško akademično društvo res že obstoja. V Lvovu se je namreč koncem šolskega leta ustanovil »Akademicki klub«. Posebne zasluge za ustanovitev imajo poljski lvovski nadškof Bilczewski, vseučilišni profesor Rydiger Balcer, Ks. Pawlicki (filozofija), Chlamtacz (rimsko pravo) in pred kratkim umrli zgodovinar Zaleski S. J. (Nowy Sącz). Tudi v Krakovu so mislili na ustanovitev lastnega društva »Polonia«, vendar pa so to misel po nasvetu nadškofa Bilczewskega opustili in tako družji »Akademicki klub« lvovske in krakovske katoliške akademike. Društvo ni politično; zasleduje katoliške upravne cilje; stavi si za nalogo braniti katoliške stolice na vseučilišnih in upravičenost bogoslovske fakultete. V prvih vrstah tega gibanja so nekdanji gojenci izvrstnih jezuitskih zavodov v Chyrowu in Tarnopolu. Naj društvo procvita v korist in dobro simpatičnemu poljskemu narodu!

Frst.

Srednješolsko dijaštvo.

Deželni šolski svet je prepovedal pod najstrožjo kaznijo srednješolcem čitanje »Omladine«, »Svobodne Misli« in »Svobode«, ker pišejo v veri nasprotnem duhu in se rade preveč zaleté v napadih na šolske in druge predstojnike.

Donesek k srednješolskemu stanovanjskemu vprašanju. Naravnost nečuvnih reči so zmojni nekateri ljudje. V nekem sloven. srednješolskem mestu se je dogodil tale slučaj: Starši so poiskali sinu, ki so ga poslali ravnokar v prvo šolo, stanovanje skupaj z večjimi dijaki, višjegimnazijci. Ti so bili pa sami zavedni in — kot jih poznamo — jako »samostojni« radikalci. Dobivali so od nekod »Slovenski Narod« in ga vedno nastavljali na mizi, kakor muham, da bi se ja kak mlajši ujel nanj. Tudi gospodinja je bila toliko fanatična, da ni tega samo dovoljevala, ampak podpirala celo večje, ko so silili omenjenega prvošolca, naj čita ta časopis, z duhovitimi opazkami, kot: »Seveda ti tega ne smeš brati« itd. Fant, ki je od doma dobro katoliško vzgojen, si tega ni dal dopasti — imel je tudi prav. Le eno vprašanje puščamo odprto: Ali so starejši dijaki tu nezaknjivi in če je gospodinja sploh sposobna i nadalje imeti dijake na stanovanju? Odločil bo seveda o tem — ali pa je že odločil, ne vemo — učiteljski zbor dotične gimnazije. Vsiljuje se nam pa pri tem nebroj novih vprašanj, ki si ne vemo nanje odgovora. Glavno je seveda, kako rešiti stanovanjsko vprašanje, da se take reči ne bodo več dogajale, ker tak pritisk »od zgoraj« je prav pogost in dostikrat v najsurovejših oblikah. Gotovo je v interesu gospodinjne same, da proti takim rečem nastopi z vso odločnostjo; vsega pa tudi ona ne more preprečiti, kakor tudi vse kazni in odloki od strani učiteljskega zbora ne. V interesu staršev in vseh dijaških prijateljev je, da se poskrbi za skupna stanovanja kjer ni konviktov in v kolikor je v konviktih število onih, ki

so sprejeti, le omejeno. Ta skupna stanovanja bi morala biti pod najstrožjim vodstvom in nadzorstvom, seveda bi se pri sprejemu moralo gledati v prvi vrsti na moralno sposobnost dijakovo, in v interesu dijakov samih bi bilo, da izločijo vsakega škodljivca, ki bi se vtihotapil v njih sredo. To samozaveš bi se moralo pri dijakih vzgojiti; kedo jo bo imenoval denuncijantstvo, ali to ni denuncijantstvo, to je naravna reakcija zdravega organizma proti vsem zdravju škodujočim elementom. Telesu, ki je samo nezmožno reagirati, tudi vsa umetna zdravila ne bodo pomagala. »Mladino moramo dobiti na svojo stran, in klerikalna stvar je šla po vodi,« tako sem slišal zadnjič, ko sem slučajno prisostvoval pogovoru zavednih liberalnih učiteljev. »Križ in veronauk, iz šole — svobodna šola, svobodno prepričanje, svobodna volitev verstva,« je hropeč sekundiral v kotu debeli nadučitelj, in vsi so mu pritrdili. Zadoni torej tudi iz naših vrst enoglasen klic: »Mladino moramo dobiti na svojo stran in bodočnost je naša!« Stariši, učitelji in prijatelji mladine, zavedajte se te resnice! Če je treba napeti tudi vse moči, če je treba tudi denarnih žrtev, nič ne dé, saj se gre tudi za vaše otroke. Skupna stanovanja — seveda to je eno mnenje, več glav več vč ali kakor se pri naš ljudje izražajo: vsi ljudje vedó vse; zato nas bo veselilo, če se še kdo oglasi v »Zori« ali kje drugje v tem vprašanju; seveda bi bilo najlepše, da bi nam kdo kar praktično pokazal, kakšne važnosti je njegova misel, ker se toliko povdarja pomen nazornega nauka. Frst.

Iz Ljubljane. Nesrečne demonstracije v Ljubljani so zahtevale dijaško žrtev v osebi Ivana Adamiča, četrtošolca druge državne gimnazije. Ustrelili so ga nemški vojaki 27. pešpolka pod poveljstvom poročnika Mayerja. Rajnik je bil vzgleden dijak. Marljiv pri učenju, miren in dostojen v obnašanju, prijazen napram vsakomur. Slučaj je pač hotel, da je padel ravno on, ki je bil pri vsej stvari popolnoma nedolžen. Par minut preje se je pogovarjal s tovariši, da odide domov, češ, da se mu kaj hudega ne pripeti. A predno je izvršil svoj sklep, ga je podrla krogla! — Dal Bog, da se vidimo nad zvezdami!

Glasnik.

Slovenska dijaška zveza. Predavali so člani »Zveze«: tov. abit. Jež v izobraževalnem društvu v Vipavi »Kako so se izpremenile gospodarske razmere po letu 1848.« in »O vplivu svetovnega trga na srednji stan«; tov. phil. Dolenec pri Sv. Lenartu nad Škofjo Loko »O zgodovini kmečkih uporov«; tovariš iur. Oblak na Bukovem »O abstinenci«, »O zvezdoslovju« in »O varčnosti«; tov. iur. Natlačen v Vipavi »O zgodovini in gospodarskem pomenu kmečkih uporov«; tov. abit. Gruđen na Vojskem »O naravnih prikaznih in njihovih učinkih« in »O organizaciji obmejnih Slovencev«. Tovariša Kemperle in Oblak sta ustanovila na Koritnici na Goriškem »Katol. slov. izobraž. društvo« in sta pri tem govorila: prvi o potrebi izobraževalnih društev, drugi o koristi izobraževalnih društev. Na slavnosti vipavskih in goriških društev v Logu na Vipavskem je govoril tov. Natlačen o razmerah na univerzah ter o ciljih katoliško-narodnega dijaštva. Ob ustanovitvi pododbora »Slov. dijaške zveze« za Belokranjsko sta govorila tov. iur. Natlačen o pomenu »Slovenske dijaške zveze« in tovariš iur. Malnerič o izobrazbi. Tovariša brata Basaj sta aranžirala na Suhi pri Kranju ljudsko veselico s petjem in igro »Sinovo maščevanje«.

»Slovenska dijaška zveza« je sklenila v svoji zadnji seji, prevzeti organizacijo fare Št. Ilj na Štajerskem. Priporočamo se vsem rodoljubom, da nas v delu gmotno podpirajo.

Pododbor za Belokranjsko je ustanovila »Slovenska dijaška zveza« dne 8. septembra v Črnomlju. Popoldne je priredila zborovanje, ki je bilo tako številno obiskano, da je bila dvorana nabito polna in je bilo mnogo fantov in mož zunaj pred vhodom. Govoril je tov. predsednik o slov. katol. dijaštvu in njega

nasprotnikih, o pomenu »Slov. dijaške zveze« in knjižnic, tov. Malnerič pa o pravi izobrazbi. Nato se je konstituiral pododbor; soglasno so bili izvoljeni predsednikom tov. Malnerič, tajnikom tov. Oberman in blagajnikom tov. Težak. Nato se je otvorila javna knjižnica. Zvečer je priredila zveza ljudsko veselico. S sodelovanjem črnomaljskih gospodičen se je uprizorila tridejanka »Zaklad«. Med dejanji pa so udarjali vrli metliški tamburaši.

Listek.

Naš koledarček. Cenjene brave in prijatelje opozarjamo zopet na koledarček, ki smo ga izdali ob začetku šolskega leta. Posebno se hvali povsod njegova objektivnost, priročnost in jasnost. Celo nasprotniki priznavajo izbornost informacijskega dela. Srednješolcem bo izvrstno služil odlok o izpraševanju; vsem prijateljem in somišljenikom pa mora biti neobhoden, ker je tu prvikrat v pregledni, kratki obliki podana celotna slika vsega našega gibanja in razvoja.

Naj ne bo našega somišljenika brez koledarčka. Cena je skrajno nizka (90 h). Dobiva se v Katoliški bukvarni v Ljubljani, pri »Slov. dijaški zvezi« v Ljubljani, pri Krajcu v Novem mestu in pri Florianu v Kranju.

»**Mentor**«, list za srednješolsko dijaštvo. Urejuje Anton Breznik. — Novi mesečnik, izhajajoč v knezoškofijskih zavodih v Šent Vidu, si je postavil za nalogo, da izpolni ono vrzel v našem dijaškem časopisju, ki ji »Zora« že po svojem prvem namenu — zbirati in organizirati dijaštvo okolu sebe — ni mogla nikoli posvečati zadosti pozornosti, namreč da bo »Mentor« naših srednješolcev v letih njihovega vzgajanja«. Po besedah svojega uvodnika hoče »izpopolnjevati in utrjati jim znanje, ki ga nabirajo v šoli, odpirati dom umetnosti in znanosti ter kazati jim pota, ki sežejo do idealov«. »Zora« in »Mentor« se bosta torej medsebojno izpopolnjevala. Srednješolskim dijakom — tako lahko sklepamo že iz prve številke — bo gotovo najboljšo služil pri njihovem znanstvenem napredku. 2 kroni tudi ni tako premoženje, da bi ga vsakdo ne premogel enkrat v celem letu. Kar nekateri pogrešate v »Zori«, to vam izpopolnjuje »Mentor«, a kar leži izven delokroga tega slednjega, za to skrbi »Zora«. — Novemu sodelovalcu želi »Zora« najlepših uspehov.

Ženski glasnik.

Žensko vprašanje. Žensko vprašanje se je razvilo čisto naravno iz premenjenih socialnih razmer, ki so se izvršile v novejšem času. Večji ali manjši emancipatorični poskusi, dostikrat čisto osamljeni in pod nemogočimi razmerami izbruhli in še to v najbolj ekscentričnih oblikah, so pa stari kakor človeška zgodovina. Šele nastop krščanstva je izvedel prvo in resnično emancipacijo žene, ker jo je postavil v enakopravno in v spremljevalko možu. Poskusi modernega časa, emancipirati žensko, so pa tako zgrešili svoj namen, da so se naravnost osmešili, vendar pa so bili samo predhodniki blagodejnejšega, mirnega toka, v katerem se nahaja danes žensko vprašanje, uvaževano od vseh pametnomislečih, previdnih ljudi.

Nerazumevanje ženskega vprašanja pa je, če si možje pod tem predstavljajo samo boj žene za to, da bi mogla nad možem gospodovati, kakor tudi in še bolj pogubno je na drugi strani, če žene vidijo v tem vprašanju rešitev od vsakega dela in vseh življenjskih težkoč. To je najusodnejša zmeta. Žensko vprašanje, tako namreč kot je v svoji resničnosti, ni nič drugega kot še toliko drugih vprašanj, nujno iz časovnih razmer vzklikla zadeva, bi bi se ji potemtaka

moralo posvečati istotoliko resnega zanimanja. In res, danes ne manjka več ne med ženami, ne med možmi oseb, ki razumejo pomen in dalekosežnost tega vprašanja v vsi njegovi resničnosti in tudi z vso resnostjo razmišljajo nad njim.

V prejšnjih časih se je od žene zahtevalo toliko dela, kar se tiče domačih reči (kuha, preja in tkanje, kakor tudi izgotavljanje skoro vse obleke) in varstva nad otroki, da ji je vzelo ves čas in se ni mogla poglobiti v svojih mislih.

Ko sta pa zavladala nad svetom tovarna in stroj, sta ta dva odvzela ženi precejšen del njenega dela in ji je preostajala tako vedno bolj edino kuha in vzgoja in varstvo otrok, nazadnje pa jo je prosti čas, ki ga je tako pridobila, napotil ven iz hiše na delo za zaslužek. Ker mož dostikrat ni zadostil in ne zadosti s svojim zaslužkom družini, mu je stopila na stran žena, da tudi ona poskrbi za življenjske potrebščine družine. Poprej so sinovi zapuščali hiše, da si v tujini prislužijo svoj kruh, sedaj se je naenkrat za bratom napotila tudi sestra, in žena je tako postala bistven činitelj mej delavstvom. Žena pa je začela tudi razmišljati, povsod skušala slediti možu, in naenkrat se je mož začel bati, da mu bo žena odjedala zaslužek. Žensko vprašanje je postalo tako po čisto naravnem razvoju nujnost, ki je treba povsod ž njo računati. Ko je pa tako začela žena igrati vlogo poleg moža kot delavka, je naravno, da je zahtevala tudi več duševne izobrazbe, kar ji je odprlo pot v najrazličnejše stanove. Vprašanje je postajalo za moške vedno bolj pereče, za ženske pa dvorezen meč, ker so bile tako že na potu, da čisto izgreše svoj prvotni namen kot matere. Materi je izobrazba potrebna, ker le dobro izobražena mati bo vzgojila svoje otroke v popolne ljudi, a veliko večja je nevarnost, da izobražena žena izgreši svoj namen in mesto da bi koristila, škodi.

Tako se žensko vprašanje vedno bolj zamotava, srečna rešitev tega vprašanja je postala že življenjska potreba in najuglednejše osebe obeh spolov že razmišljajo o tem.

Dekliška organizacija.¹⁾ (Iz govora dr. Kreka v Škofji Loki, 27. julija 1908.) Razmere, v katerih žive naša dekleta in žene, so silno žalostne. Naše kmečke žene morajo izvrševati toliko, kolikor so naredile včasih dve ali tri osebe. Ni spanja, ni miru, ni prostega časa. Ni je večje trpinke kot je mati na kmetih. Neprimerno večja žrtva je večkrat dandanes, če kaka kmečka mati uničuje samo sebe v skrbi za otroke in dom, kakor če gre v samostan. Dekliške organizacije naj nam na podlagi požrtvovalnosti vzgajajo dobrih kmečkih mater. Svoj začetek nai imajo v Marijinih družbah.

Razmere delavske žene so različne. Koder stanuje rodbina na deželi in ima zdrava stanovanja, je delavska žena na boljsem kakor kmetica. Drugače pa je, če stanuje delavska družina natlačena v velikem mestu v četrtem nadstropju, tako da imajo otroci pol ure do najbližjega vrta. To je pa življenje, ki je tega imena nevredno. Brez dvoma je boljše ravnal s sužnji sebični pogan — izvzamem kakega okrutneža, ki je radi malenkosti ubil sužnja — kakor ravna z delavci marsikak delodajavec.²⁾ Žalostne delavske razmere se kažejo seveda zlasti v velikih mestih. A že pride v poštev tudi Reka, Trst, tudi Ljubljana. Organizacija dá delavski ženi zavest, da ona ni sužnja, da se bo na strani moževi borila za boljši obstoj delavstva.

Omeniti moramo še neomožene ženske, samice. Na kmetih je to razmeroma redko. Nekaj sentimentalnega čuvstvovanja, ki je včasih s tem zvezano, mine. Vohče ne moremo reči, da se s tem narava kviri. Ženske živijo zadovoljno v delu in razveseljevanju kmečkega življenja. Bolj trpi uradnica in učiteljica, zlasti na kmetih. Kdor se hoče na kmetih dobro počutiti, se mora čutiti tukaj doma-

¹⁾ Ne spada pravzaprav v „Zoro“; a nekaterim gdč. na ljubo, ki niso postale nanj pozorne po drugih listih, ga priobčujemo tudi tu. Ur.

²⁾ Te besede se bodo zdele temu ali onemu neverjetne. Tudi poročevavcu so se zdele take. V poštev pride tukaj, da je gospodar sužnjem imel svoj interes na tem, da so bili sužnji zdravi in močni, ker si je moral sužnja za drag denar kupiti, in zato mu je dal primerne hrane in stanovanja. Delodajavcu pa v današnjih časih navadno delavcev preostaja. Na drugi strani pa je bil posestnik sužnjem gospodar nad teh življenjem in smrtjo, kar dandanes delodajavec ni. Na to primero smo hoteli samo opozoriti bravce. Razmotrivanje o tem bi nas privedlo predaleč. Op. poročevavčeva.

čega. Če bi učiteljica sama rasla z dekleti vred v organizaciji, bi ona prišla tako v dotiko z ljudmi in to bi dalo njenemu umu in srcu dovolj lepe hrane. Ali to je še redko. Zato je življenje uradnic in učiteljic večkrat pusto. Ne mečimo kamenja, če slišimo kaj slabega; ni to ob teh razmerah nič čudnega. Samo organizacija more tudi tem dasti novega življenja. Po novem državljanskem zakonu, ki se pripravlja, bo tudi žena lahko varuhinja. Samice bodo tako lahko prevzele skrb za sirote in za zanemarjeno mladino. Samica bo nadomestovala tem otrokom mater. Mi moramo dobiti po organizacijah vzgojene jerobinje. Marsikaj sem že videl na svetu; a ene stvari še ne: Ljubezni do jero-
bov še nisem videl. Pri takih otrocih bi bila na mestu neomožena ženska. Ženske organizacije morajo biti matere sirot in zanemarenih otrok v svojem okraju. Skrb za zanemarjeno mladino naj se združi z ženskimi organizacijami.

Dalje bo po novem zakonu ženska lahko priča pri opo-
rokah ali testamentih. Topli čut dobre žene ima več smisla za revščino med ljudmi in lahko izvrstno svetuje pri oporoki. Samice imajo pred moškimi navadno respekt, zato večkrat ne kličejo ob smrtni uri priči, da bi delale pred njimi testament. Smrt brez oporoke pa je »futer« za kanclije in pravde, v katerih tekmujejo dediči za dedščino. Dežela, kjer je veliko smrti brez oporoke, kaže, da je izobrazba na nizki stopinji.

Seveda je treba ženskam o teh stvareh pouka, to pa se zgodi potom organizaciji.

Iz Gorice. Bom pa poskusila od slej tudi jaz napisati semintja kako kratko poročilce za »Zoro«, saj mi boste odstopili tesen kotiček. Mogoče, da se bo tudi kaka druga tovarišica s časom odločila, — dobro bi bilo in potrebno.

Saj itak veste, kako je: Dekle je dekle: dolge lase ima, pa kratko pamet, kakor pravi pregovor. Dokler je v mestu in študira, je za vse navdušena, ko pa zapusti šolo in ji pogleda življenje resnejše iz obraza v obraz, umre vse ž njo. A vendar mislim, da ne bodete tajili velikega pomena, ki bi ga ravno lahko imela organizacija katoliško-zavednega izobraženega slovenskega ženstva. Vzemite vero dekletom in imeli boste tudi pozneje matere brezverne in po materinem vplivu spriene, mlačne otroke in iz njih zagrizene sovražnike najdražjih narodnih svetinj. Začnite torej že tudi enkrat pri ženskah! Jaz sem že opetovano rekla, da ne upoštevate dosti važnosti tega dela. Nasprotniki se nas s svojo agitacijo ne ogibljejo, zakaj bi se nas vi. Zato bi vas prosila najprvo, da nam daste kotiček v »Zori«, upam, da bo izhajal, ako ne — no, pa bomo že videli, poskusite! Drugače ne vem kako bo. Da bi ustanovile samostojen list, na to sedaj ni misliti. Fantje ste prenašli; nas bi mogla držati na »špagi« le kaka izobražena, požrtvovalna mestna dama. Seveda bi se morala pri nas taka dama žele roditi. Ali vendar — ne obupajmo! —

Častitam vam radi izbornu uspelega sestanka v Gorici. Mogoče, da se še sami ne zavedate popolnoma ogromnega pomena, kakoršnega je bil ta sestanek za Gorico. To moremo soditi le Goričani. Danes ne mislim o tem dalje razpravljati, če ne bo prepozno, mogoče prihodnjič. Bila nas je večja družba ženskih, ki smo došle v Gorico 21. septembra. Nobena se ne kesa tega obiska; toliko nismo pričakovale. Tudi nasprotniki vas hvalijo v svojih listih, da ste izvrstni v teoriji, slabi v praksi. Kako pa je bilo na njihovem sestanku, sem izvedela prav dobro iz ust nekega gospoda že tedaj, ko je bil shod skoro še nezaključen. O sebi imajo nasprotniki prav malo povedati, zato pa pišejo in govorijo tem več o našem gibanju.

Kako težavno stališče imamo na Goriškem, to morete vi komaj docela razumeti. Glejte: 1. Boj proti krivicam od strani ljudi druge narodnosti; 2. boj proti lastrnim narodnim grehom. O tem mi bo treba zopet in zopet govoriti. — Naj za danes to zadostuje, pa še prihodnjič kaj.¹⁾

Ma.

¹⁾ Upam, da boste dobili dosti posnemovalk, sami pa od številke do številke vestno izpolnjevali obljubo, da hočete biti stalna dopisovalka, tako si boste tudi »kotiček« najbolje zagotovili.